

ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BALKANLARDAKİ OSMANLI VAKIFLARI

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren memleketin her tarafında sayısız hayır müesseseleri kurulmuş ve bunların idaresi evkâf-ı mahsûsaya bırakılmıştır. Önceleri hayır sahipleri, vakıflarının şartlarını tayin ve müberrâtlarına harcanacak miktar ve hizmetlerine verilecek vazifeleri tahsis ettikten sonra tevliyetini evlad ve ahfâdına ve nezaretini Sadrazam, şeyhülislam, darûsaâde ağası, İstanbul kadısı gibi ehline havale etmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki en büyük mührü, bir İslam geleneği olan vakıf medeniyeti olmuştur; hakimiyet altına alınan her bölgede, muazzam vakıf eserleri oluşturulmuştur.

Vakıf, terim olarak, bir malı alınıp satılmaktan ebedî olarak alıkoymak, kişi mülkiyetinden çıkarak Allah yolunda hapsedmek ve menfaatini insanlar için tasadduk etmek demektir.

Vakıf, aynı zamanda vakıf akdinin mevzûunu teşkil eden menkul ve gayrimenkul malları da ifade etmektedir.

Vakıf yapan kimseye *vâkıf*, vakfedilen şeye de *mevkûf* denir.

Vakıf Müessesesi, Osmanlı Devleti'nin en önemli insanî ve ictimâî müesseselerinden birisidir. Başta padişah ve aile efrâdı olmak üzere devlet yöneticileri, askerler, âlimler ve halktan zengin olanlar, hayırlarını vakıflar kurarak gerçekleştirmişler ve ebediyen halka mal etmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren memleketin her tarafında sayısız hayır müesseseleri kurulmuş ve bunların idaresi evkâf-ı mahsûsaya bırakılmıştır. Önceleri hayır sahipleri, vakıflarının şartlarını tayin ve müberrâtlarına harcanacak miktar ve hizmetlerine verilecek vazifeleri tahsis ettikten sonra tevliyetini evlad ve ahfâdına ve nezaretini sadrazam, şeyhülislam, darûsaâde ağası, İstanbul kadısı gibi ehline havale etmişlerdir.

* T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanı.

Osmanlı Döneminde Vakıfların İdaresi¹

Bugünkü manada, Evkaf Nezareti'nin kurulmasına kadar vakıflar çeşitli makamlar tarafından yönetilmişlerdir. Genel yönetimi vakfiyelerindeki şartlara göre değişen bu nezâretler şunlardır:

1. Sadr-ı Âli Nezâreti: "Sadrazamların nezâretine şart edilmiş" olan vakıfların genel idaresi demektir. Fatih Sultan Mehmed'in vakıflarının nezaretini sadrazamlara vermesiyle 868/1464 tarihinde doğmuş, daha sonra sadrazamlara meşrut olan vakıfların çoğalmasıyla genişlemiştir.
2. Şeyhülislâm Nezâreti: "Şeyhülislâmların nezâretine şart edilmiş" olan vakıfların genel idaresi demektir Sultan II. Bayezid'in İstanbul'da ve diğer yerlerde yaptırdığı hayır eserleri için kurduğu vakıfların nezaretini 912/1506 tarihinde Şeyhülislâm Alaeddin Ali Efendiye vermesiyle doğmuştur. Bu nezarete bütün ulema ve şeyhülislâm müntesipleri vakıflarının nezâretleri, şeyhülislâmlara şart edilerek genişlediğinden tezkireci efendiler tarafından idare edilirdi.
3. Bâbüssaâde (Kapı) Ağası Nezâreti: Harem-i hümayundaki kadınlar ve sultanlar ile kapı ağaları ve mensuplarından vakıflarının nezaretini kapı ağalarına şart eden vakıfların genel idaresi demektir. Hürrem Sultan'ın 952/1545 tarihinde vakıfların nezaretini Kapı Ağası Hadım Mehmet Ağa'ya şart etmesiyle doğmuştur. Bu nezâret kapı halifeleri tarafından idare edilirdi.
4. Dârüssaâde Ağası (Haremeyn Evkâfı) Nezâreti: Bu nezâret Muharrem 995 /Aralık 1586 tarihinde kurulmuştur. Ancak 2 Recep 996/28 Mayıs 1588 tarihli bir belgeden anlaşıldığına göre Dârüssaâde ağalarına Haremeyn Evkâfı nezareti verilmiştir. Hasılatının bir miktarı veya tamamı Haremeyn-i Şerifeyn halkına şart edilmiş olan vakıfların genel idaresi demektir.

Evkaf-ı Hümayun Nezareti²

Evkâf-ı Hümayun Nezâreti 21 Safer 1242/ 24 Eylül 1826 tarihinde kurulmuştur. Nazırlığa eski Darphane Nazırı ve Mütevellî Kaymakamı Hacı Yusuf Efendi getirilmiştir.

Evkâf-ı Hümayun Nezareti kuruluşunda, Kesedarlık, Zimmet Halifeliği ve Sergi Halifeliği adı altında üç birimden oluşuyordu. Daha sonra Tahriyat Başkitâbeti, Gedikler Kitabeti ve Ruznamçecilik kalemleri de Evkâf'ın işlerini yürütmek için ihdâs edilmiştir. Bu şekilde gittikçe gelişen iş hacmiyle beraber kalem sayısı da beraberinde keyfiyet ve kemmiyet itibarıyla artmıştır. Zamanla ana birimler doğmuş, bir müddet devam eden büyük birimler ise zamanla işlevleri küçülerek kaldırılmış veya isim değiştirmiştir. Bu gelişim ve değişimleri nizamname ve salnamelerdeki kayıtlardan takip etmemiz mümkündür.

Osmanlı Arşivi'ndeki Vakıflarla İlgili Fonlar

Anadolu Muhasebesi Kalemî Defterleri (D.AMH.)

Sultanlar, vezirler ve diğer bazı şahıslara ait, Anadolu'daki vakıfların tevliyet, cibayet, kitâbet, imâmet, hitabet ve benzeri hususlara ve bunların teferruatına bakmak, duâgûyân, huddâmân ve sâdât ı kirâm cemaatlerinin maaşlarının muhtelif yerlerden alınarak ödenmesini sağlamakla görevliydi. Ayrıca Erzurum Kalesi hariç Anadolu'daki kalelerin yıllık muhasebeleriyle Anadolu

1 T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA)'ndaki Evkaf tasnifine istinaden düzenlenmiştir.
2 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)'ndeki Evkaf tasnifine istinaden düzenlenmiştir.

beylerbeyileri tarafından tevcih olunan timarların tezkirelerinin tetkiki ve beratlarını vermek de bu kalemin görevleri arasındaydı.

Cizye Ziyâdesi Kalemi Defterleri (D.CZD.)

Sultan, vezir vakıfları ve diğer vakıfların cizye, âdet i ağnâm ve avârız türünden bazı gelirleriyle ilgilenen kalemdir. Bu kalemin en önemli gelir kaynağı cizye, âdet i ağnâm, resm i ağıl ve vakıflardaki cizye fazlaları idi. Bu kalem H. 1103/M. 1691 tarihli cizye reformundan sonra feshedilerek gelir kaynaklarının hemen hepsi Cizye Muhasebesi Kalemi'ne aktarılmıştır.

Evâmir-i Maliye Kalemi Defterleri (D.EVM.)

Malî yazışmaların idare edildiği ve emirlerinin yazıldığı Maliyenin Kaçılırya Kalemi'dir. Maliye dairesindeki önemli işler, sefere müteallik muameleler için gerekli emirler, mirî mukâtaaların usulüne göre tahririne ait gereken kararlar, muhallefâtın zabtı için yazılan hükümler ve diğer kalemlerin kaydı gereği defterdar kesedarı tarafından yapılan tahrirât bu kaleme gönderilerek emirler burada yazılırdı. Mukâtaalarla eshâm beratlarının da bu kalemden yazılması usulendi. Ayrıca, diyânet memurlarının, evkâf idare edenlerin, vakıflardan para alanların beratları da bu kalemden tertip ve tanzim olunurdu.

Haremeyn Muhasebesi Kalemi ve Bağlı Birimlerine Ait Defterler (D.HMH.)

Bu kalemin bir adı da "Evkâf Muhasebesi"dir. Haremeyn'e (Mekke ve Medine) ait ve bunlara bağlı vakıfların kayıtlarını tutar ve her sene muhasebelerini kontrol ederdi. Selâtin denen büyük camilerin vakıflarına ve bu camilerde hizmet eden görevlilerin maaşlarıyla ilgili işlemlere bakardı. Mekke ve Medine'ye ait olup İstanbul ve Rumeli'de bulunan vakıf arazilere taalluk eden defterler ve kayıtlar burada tutulurdu.

Haremeyn Muhasebesi'ne bağlı olan vakıfları şu başlıklar hâlinde toplamak mümkündür:

Sultan vakıflarının hepsi,
Dârüssaâde ağası nezaretinde olan vakıflar,
Evliyâ vakıfları,
Medine i Münevvere ve Mısır Evkâfı,
Şahısların Medine i Münevvere'ye tahsis ettiği vakıflarla bunlara ait tevcihat işleri,
Sadrazam ve şeyhülislâm nezaretindeki vakıflar.

Küçük Evkâf Kalemi Defterleri (D.KEV.)

Tanzimat'tan önce üç ayrı dairede idare edilen vakıfların bir bölümü "Küçük Muhasebe Kalemi" de denilen bu kalem tarafından yönetilirdi. Diğerleri Haremeyn Muhasebesi ve Anadolu Muhasebesi kalemleridir.

Bu kaleme bağlı olarak bulunan vakıflar; İstanbul, Rumeli ve Anadolu'daki bazı vakıflardır. Bu vakıfların idarî işleri, hesapları, tayin ve tevcih gibi işleri Bâbüssaâde ağasının idaresindeki bu kalem tarafından yürütülürdü. Ayrıca nezareti sadrazamlara ait "sadaka tevliyetleri" adlı küçük tevliyetlerin defter ve hesapları da burada tutulurdu.

Cizye Ziyâdesi Kalemi Belgeleri (D.CZD.)

Sultan, vezir ve sâirenin, vakıflarındaki cizye, âdet i ağnâm ve avâriz türünden bazı gelirlerle ilgilenen bir kalemdir. Bu kalem 1691 cizye reformundan sonra feshedilerek Cizye Muhasebesi Kalemi'ne (D.CMH.) devredilmiştir.

Evâmir-i Maliye Kalemi Belgeleri (D.EVM.)

XVIII. yüzyılda kurulmuş olup Maliye'ye ait her türlü hükümlerin ve mukâtaa beratlarının, çeşitli maliye kalemlerinden gelen tezkirelere dayanılarak yazıldığı yerdir. Ayrıca diyanet memurlarının, vakıfları idare edenlerin ve vakıflardan para alanların beratları burada yazılırdı.

Haremeyn Muhasebesi Kalemi ve Bağlı Birimlerine Ait Belgeler (D.HMH.)

Bu kalemin bir adı da "Evkâf Muhasebesi"dir. Haremeyn (Mekke ve Medine) ve bunlara bağlı vakıfların kayıtlarını tutar ve her sene muhasebelerini kontrol ederdi.

Haremeyn Muhasebesi'ne bağlı olan vakıfları şu başlıklar halinde toplamak mümkündür.

1. Sultan vakıflarının hepsi,
2. Dârüssaâde ağası vakıfları,
3. Evliya vakıfları,
4. Medine i Münevvere ve Mısır evkâfı,
5. Şahısların Medine i Münevvere'ye tahsis ettiği vakıflarla bunlara ait tevcihat işleri,
6. Sadrazam ve şeyhülislâm nezaretindeki vakıflar.

Haremeyn Muhasebesi'nin ek birimleri ve bağlı vakıflar şunlardır: Bina Emîni, Haremeyn Ruznamçesi, Haremeyn Muhalefeti, Mâlikane Beratı, Mardin ve Nusaybin Mukâtaası, Vakfiyeler, Vakf ı Hümayûn, Yeni İl Türkmânân ı Halep Mukâtaası, Atik Ali Paşa Evkâfı, Ayasofya Evkâfı, Beşir Ağa Evkâfı, Defterdar Avni Efendi Evkâfı, Damat İbrahim Paşa Evkâfı, Eyüp Sultan Evkâfı, Emir Sultan Evkâfı, Gülbahar Hatun Evkâfı, Gazi Turhan Bey ve Ömer Bey Evkâfı, Gazi Süleyman Paşa Evkâfı, Laleli Evkâfı, Medine i Münevvere Evkâfı, Mahmut Paşa-yı Velî Evkâfı, Mevlana Celaleddin i Rumî Evkâfı, Nur ı Osmaniye Evkâfı, Çelebi Sultan Mehmed Evkâfı, Fatih Sultan Mehmed Evkâfı, Sultan Hamid Evkâfı, Sultan Mehmed Evkâfı, Sultan Murad Evkâfı, Sultan Orhan Evkâfı, Sultan Selim Evkâfı, Sultan Süleyman Evkâfı, Sultan Yıldırım Bâyezid Evkâfı, Şehzade Sultan Mehmed Evkâfı, Cedîd Valide Sultan Evkâfı, Valide Handan Sultan Evkâfı.

Haremeyn Mukâtaası Kalemi Belgeleri (D.HMK.)

Bu kalem, her yıl Haremeyn'e gönderilen surrelerin ve Haremeyn mukâtaalarının kayıtlarını tutmak ve bazı vakıflara ait işlere bakmakla mükellefti.

Küçük Evkâf Kalemi Belgeleri (D.KEV.)

Maliye'nin gelir kalemlerinden olup, nezareti sadrazamlara ait olan "sadaka tevliyeleri" adındaki küçük vakıfların defter ve hesaplarını tutardı. Bu kaleme bağlı olarak bulunan vakıflar; İstanbul, Rumeli ve Anadolu'daki bazı vakıflardır.

Bu vakıfların idarî işleri, hesapları, tayin ve tevcih gibi işleri Bâbüssaâde ağasının idaresindeki bu kalem tarafından yürütülürdü.

Perakende Evrakı, Evkaf Nezareti Maruzatı, (Y. PRK. EV.)

1214/1314 - 1800/1910 tarihlerini kapsayan ve 669 adet belgeden meydana gelen bu fon, Őu belge türlerinden oluşmaktadır.

Evkâf-ı Hümâyûn Nâzırı, Evkâf-ı Hümâyûn Mektûbî Kalemi, Hazîne-i Evkâf, Mahkeme-i TeftiŐ-i Evkaf (MüfettiŐliŐi), Evkâf-ı Hümâyûn Cihat İdâresi, Evkaf MuhâsebeciliŐi, Evkâf Beytûlmâl Kas-samlıŐı İdâresi, Nukûd-ı Mevkûfe cetvelleri, İnşaat-ı Sanâiyye iŐ'ârât (Cami, hayrât vs. inşaat-lara ait masraf ve keŐif defterleri), Masârıfât-ı Umûmiyye İdâresi, Vâridât-ı Umûmiyye İdâresi, Çeşitli vakıfların tevliyyetiyle ilgili hesap pusulaları, Vakfiye sûretleri, Cami ve dergahlardaki gö-revliilerin maaş ve tayinatlarına ait cetveller, Vakf-ı Hümâyûn MütevelliliŐi'ne ait çeşitli masraf senetleri, Hamîdiye Erzak Anbarı, Mahkeme-i TeftiŐ-i Evkâf MüsteŐarlıŐı, Evkâf-ı Hümâyûn Mü-fettiŐliŐi, Gurebâ-yı Müslimîn Hastahânesi, çeŐitkili vakıflara ait gelir ve gider defterleri ve ahâlî-i Haremeyn idâresi.

Maarif Nezareti Kütüphanesi-i Umûmî (MF.KTU.)

Tanzimatla birlikte Osmanlı Devletinde önce 1261 (1845)'de Maarif Meclisi teşkil edilmiş ve daha da 1273 (1857)'de Maarif Nezaretine kurulmuştur. Osmanlı ArŐivinde Maarif Nezareti bel-gelerinin içerisinde Maarif Meclisi dönemine ait belgelere de rastlanmaktadır. Her ne kadar bu meclis evrakı Nezaret öncesi sayılsa da Maarif Nezareti belgeleri arasında deŐerlendirilmiŐtir. 1303 (1886) yılında bütün vakıf kütüphanelerindeki kitapların araŐtırılması, incelenmesi ve isim-lerinin belirlenmesi için kurulmuş olup, bu kalemin varlıŐına Nazaret'in son yıllarında rastlanıla-mamıŐtır.

Evkâf Nezareti Bünyesinde Bulunan Kalemlerin İsimleri ve Vazifeleri

I. Evkaf kesedarlık (EV.KSD):

Nezârete ait bütün vakıflar için icap eden ilamları, takrirleri ve inhaları yazmakla görevlidir. İlk ke-sedar Küçükkale tezkirecisi EŐinli Mehmet Őevki Efendidir. Bu kalemdeki belgelerde Nezârete gelen havalesiz belgeler, mazbata ve ilamlar ile havale edilmeyen arz ve istilamlar bulunmak-tadır.

II. Evkaf başkitabet (EV.BKB):

Yazı işlerinde kesedara yardımcılık, feraŐ ve intikal temessüklerini yazmak ve yeni zabt olunan vakıfların muhasebelerini görmek bu kalemin vazifeleri arasındadır. Tahrirat ve tezkire müsved-deleri, telhis ve takrirler bu kalemde mevcut bulunmaktadır.

III. Evkaf tahrirat (EV.THR):

Nezâretiin diŐer nezaret ve vilayetlerle yaptıŐı yazıŐmaları yürütmekle görevlidir. Kesedarlık ve başkitabet kalemlerinde görülen iŐlemler, bir müddet sonra bu kalemde yürütülmüŐtür.

IV. Evkaf sergi halifeliŐi (EV.SRG):

SERGİ: Hazinesden (devlet kasasından) ödenecek paranın miktarını gösterir istihkak sahibine verilen vesika hakkında kullanılan bir tabirdir. 1324/1908'e kadar devlet tarafından ödenmesi

gereken paralar malî sıkıntılar sebebiyle zamanında ödenemediğinden dolayı imkan hasıl oldukça ödenmek üzere alacak sahiplerine “sergi” adıyla vesika verilirdi. Ödeme yapıldıkça sergiden düşülür muhteviyatı tamamen ödenince istirdat olunurdu. Bu kalemde; İmaret-i Amire için yapılan mübayaa senetleri tahvilleri, maaş tahvilleri duagû vesair vazifelilerin aylıkları, hazineye giren ve çıkan paralar için verilen tahviller, günlük ödemeler ile ilgili kayıtlar bulunmaktadır.

V. Evkaf zimmet halifeliği (EV.ZMT):

Bağlı vakıfların mukataat ve iltizamat mazbatalarını, iltizam ve icar (kira) bedelleri zimmet pusulalarını düzenlemek, tahsilatına dikkat etmek ve muhasebelerini görmekle görevli idi. İlk zimmet halifesi Mehmet Arif Efendidir. Bu kalemde; vakıfların gelir ve giderlerini gösteren muhasebe cetvelleri, taşradaki vakıf muhasebe defterleri, zimmet hücceti, kefil senetleri, imaret tayinat defterleri, zimmet pusulalarının tahriri bulunmaktadır.

VI. Evkaf gedik kitabeti (EV. GDK):

Bütün vakıf gediklerin mukataalarını cibayet (gelirlerini tahsil), mahlulatin ferağ ve intikallerini kaydetme ve yazma ile zimmet halifesine yardım etme görevi vardır.

VII. Evkaf muhasebesi (EV.EMH):

Vakıfların gelirlerin kaydederek hazineye teslim etme, vazifelilerin maaşlarını hazineden sarfetmek, varidat ve masrafların hem icra edilmesini kontrol etmek hem de aylık hesaplarını görerek Divân-ı Muhasebata icmal vermek, sene başlarında bütçe ve sene sonlarında kesin hesaplarını çıkarmak ile görevlidir. Bu kalemde, “Muhasebe-i Evkafa” havaleli belgeler, muhasebeden kayıt çıkarılmasıyla ilgili belgeler, beratlar (ilk yıllarda) bulunmaktadır.

VIII. Evkaf evamir-i maliye (EV.EVM):

Tevliyet, imamet, hitabet, kayyumluk, dersiamlık gibi vakıflarla ilgili vazifeler için verilen beratlar bu kalemde tertip ve tanzim olunurdu.

IX. Evkaf ruznamçe (EV.RZN):

Bütün cami ve imaretler gibi hayır eserlerinin tamirleri ve döşenmelerini, satın alma işlerini ve harcamalarını yapmak ile görevlidir. Bu kalemde; Ruznamce'ye havale edilen belgeler, muhtac-ı tamir olan mahallerin keşf defterleri imaret-i amirelere verilen tayinatlar ile ilgili belgeler bulunmaktadır.

X. Evkaf haremeyn muhasebesi gedik (EV.HMH.GDK):

Vakıf musakkafatının kiralınması, haremeyn musakkafatına ait gedik muaccelatı ve muaccelat gelirlerinin tahsil işleri, temessük verilmesi bu kalemin vazifeleri arasındadır.

XI. Evkaf haremeyn muhasebesi sergi (EV.HMH.SRG):

Hazineye ait her türlü vakıf harcamalarını yapmak ve evkafın genel muvazenesinin günlük işlemlerini idareye memur idi.

XII. Evkaf haremeyn muhasebesi zimmet halifeliği (EV.HMH.ZMT)

Vakıfların zimmet pusulalarını düzenlemek ve vakıf gelirlerinin tahsilatını yapmakla görevlidir.

XIII. Evkaf haremeyn muhasebesi (EV.HMH):

Bu kalem selatin camileri, büyük camiler ve mukaddes beldeler (Mekke, Medine, Kudüs) evkâfi gelirlerine ait defterleri tutar ve bu gelirlerin tahsil ve sarfı ile uğraşır. Yine vakıfların vakfiyeleri mucebince her sene muhasebeleri görülerek muhasebe suretinin bu dairedeki deftere kaydı yapılırdı.

Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Evkaf Tasnifi'ne göre muhtelif evkaf kalemleri ile tarih ve adet bilgileri:

FON KODU	Fon Adı	Tarih Aralığı	Dosya Adet	Gömlük Adet	Vesika Adet	Varak Adet
EV.BKB	Evkaf Başkitabeti	1243-1263	202	27497	28137	28821
EV.EMH	Evkaf Evkaf Muh.si	1247-1267	280	32983	38271	38354
EV.EVM	Evkaf Evamir-i Maliye	1272-1264	112	15408	15662	15917
EV.GDK	Evkaf Gedik Kitabeti	1242-1264	289	24838	32224	32710
EV.HMH.AYSF	Evkaf Haremeyn Muh. Ayasofya-i Kebir Ev	1066-1257	31	3570	3675	3683
EV.HMH	Evkaf Haremeyn Muh.	1243-1254	91	11397	12191	12324
EV.HMH.BŞRA	Evkaf Haremeyn Muh. Beşir Ağa Evkafı	1243-1255	3	391	399	399
EV.HMH.DFAV	Evkaf Haremeyn Muh. Defterdar Avni Efendi Evkafı	1243-1251	1	71	75	75
EV.HMH.DİBR	Evkaf Haremeyn Muh. Damat İbrahim P.Ev.	1243-1254	1	141	154	154
EV.HMH.EEYB	Evkaf Haremeyn Muh. Eyüb Sultan Evkafı	1242-1257	2	223	240	251
EV.HMH.EMRS	Evkaf Haremeyn Muh. Emir Sultan Evkafı	1243-1253	1	110	128	128
EV.HMH.GDK	Evkaf Haremeyn Muh. Gedik	1249-1264	61	5808	7262	7275
EV.HMH.GLBH	Evkaf Haremeyn Muh. Gülbahar Hatun Hatuniye Evkafı	1243-1254	1	83	94	96
EV.HMH.GTRH. ÖMRB	Evkaf Haremeyn Muh. Gazi Turhan Bey ve Ömer Bey Evkafı	1243-1253	1	127	149	152
EV.HMH.GZSL	Evkaf Haremeyn Muh. Gazi Süleyman Paşa Evkafı	1239-1255	2	281	330	349
EV.HMH.HALİ	Evkaf Haremeyn Muh. Hekimoğlu Ali Paşa Evkafı	1244-1254	1	54	59	63
EV.HMH.HMT	Evkaf Haremeyn Muh. Haremeyn Müfettişliği Evkafı	1243-1249	1	12	12	12
EV.HMH.HSB	Evkaf Haremeyn Muh. Hasekibaşı Evkafı	1243-1249	1	63	66	66
EV.HMH.KMST	Evkaf Haremeyn Muh. Kara Mustafa P. Ev.	1244-1248	1	6	6	6
EV.HMH.LALE	Evkaf Haremeyn Muh. Laleli Evkafı	1243-1255	19	3192	3277	3277
EV.HMH.MDMN	Evkaf Haremeyn Muh. Medine Mün. Evkafı	1244-1264	59	7048	7092	7093

FON KODU	Fon Adı	Tarih Aralığı	Dosya Adet	Gömlek Adet	Vesika Adet	Varak Adet
EV.HMH.MHDV	Evkaf Haremeyn Muh. Mahmud Paşa-yı Veli Evkafı	1243-1255	2	268	273	279
EV.HMH.MLK	Evkaf Haremeyn Muh. Malikane Evkafı	1243-1254	2	182	417	417
EV.HMH.MVLN	Evkaf Haremeyn Muh. Mevlana Celaleddin-i Rumi Evkafı	1243-1254	1	53	53	55
EV.HMH.NROS	Evkaf Haremeyn Muh. Nur-I Osmaniye Evkafı	1243-1256	3	457	471	471
EV.HMH.ÖMMT	Evkaf Haremeyn Muh. Öküz Mehmed P.Ev	1244-1254	1	27	30	30
EV.HMH.SAMD	Evkaf Haremeyn Muh. Sultan Ahmed I, II, III Evkafı	1243-1256	10	1458	1533	1533
EV.HMH.SBZT	Evkaf Haremeyn Muh. Sultan Bayezid-i Veli Evkafı	1242-1257	10	1151	1197	1203
EV.HMH.SÇLB	Evkaf Haremeyn Muh. Çelebi Sultan Mehmed Evkafı	1243-1255	3	288	307	307
EV.HMH.SFTH	Evkaf Haremeyn Muh. Fatih Sultan Mehmed Evkafı	1243-1256	3	413	537	537
EV.HMH.SHMD	Evkaf Haremeyn Muh. Sultan Hamid Evkafı	1243-1257	6	737	751	751
EV.HMH.SMHD	Evkaf Haremeyn Muh. Sultan Mahmud Ev.	1227-1256	7	757	778	786
EV.HMH.SMRD	Evkaf Haremeyn Muh. Sultan Murad I, II, III Evkafı	1243-1256	8	857	890	890
EV.HMH.SNAN	Evkaf Haremeyn Muh. Sinan Paşa Evkafı	1243-1256	1	27	39	39
EV.HMH.SORN	Evkaf Haremeyn Muh. Sultan Orhan Evkafı	1243-1254	2	180	185	186
EV.HMH.SRG	Evkaf Haremeyn Muh. Sergi	1243-1264	173	30274	31152	31619
EV.HMH.SSLM	Evkaf Haremeyn Muh. Sultan Selim Evkafı	1243-1258	8	913	952	956
EV.HMH.SSÜL	Evkaf Haremeyn Muh. Sultan Süleyman Evkafı	1240-1257	4	505	556	605
EV.HMH.SYIL	Evkaf Haremeyn Muh. Sultan Yıldırım Beyazid Evkafı	1243-1253	1	175	186	186
EV.HMH.ŞMMD	Evkaf Haremeyn Muh. Şehzade Sultan Mehmed Evkafı	1243-1256	9	1154	1170	1170
EV.HMH.VLS	Evkaf Haremeyn Muh. Valide Sultan Evkafı	1243-1251	6	919	956	960
EV.HMH.VLSA	Evkaf Haremeyn Muh. Atik Valide Sul. Ev.	1243-1256	11	1399	1448	1452
EV.HMH.VLSC	Evkaf Haremeyn Muh. Cedid Valide Sul.Ev.	1243-1255	1	195	198	198
EV.HMH.VLSG	Evkaf Haremeyn Muh. Valide Gevher Sul. Ev.	1247-1253	1	2	2	2
EV.HMH.VLSH	Evkaf Haremeyn Muh. Valide Handan Sul. Ev.	1243-1256	2	285	285	285
EV.HMH.VLSM	Evkaf Haremeyn Muh. Valide Mihrişah Sultan Evkafı	1243-1257	3	271	301	301

FON KODU	Fon Adı	Tarih Aralığı	Dosya Adet	Gömlek Adet	Vesika Adet	Varak Adet
EV.HMH.VLSN	Evkaf Haremeyn Muh. Valide Nakş-ı Dil Sultan Evkafı	1243-1252	1	26	27	27
EV.HMH.VLSS	Evkaf Haremeyn Muh. Valide Safiye Sul. Ev.	1243-1251	1	13	14	14
EV.HMH.ZMT	Evkaf Haremeyn Muh. Zimmet Halifeliği	1251-1264	44	6176	6500	6542
EV.KSD	Evkaf Kesedarlık	1243-1264	48	5068	5574	5651
EV.RZN	Evkaf Ruznamçe	1242-1264	58	9934	10245	10343
EV.SRG	Evkaf Sergi Halifeliği	1243-1264	427	57363	59461	59721
EV.THR	Evkaf Tahrirat	1242-1264	533	67528	79392	82058
EV.ZMT	Evkaf Zimmet Halifeliği	1244-1264	253	29844	31637	32750
EV.MKT	E.N. Mektubi Kal.	1274-1339	3508	404098	589169	606915
EV.MKT.CHT	E.N.Mektubi Kal. Cihat	1286-1330	892	97547	158785	165839
EV.MKT.EVM	E.N.Mektubi Kal. Evamir	1272-1340	41	4424	7228	7470
EV.BRT	Evkaf Berat	1124-1331	326	9065	21803	22313
EV.HMŞ	Evkaf Nez. Hukuk Müşavirliği	1300-1331	500	62986	77923	80275
EV.MH	Evkaf Nez. Muh.si	1242-1344	7052	692742	2279886	3653305
EV.MH.MSF	Evkaf Nez. Muh. Masarıfat	1288-1337	4596	578521	983073	1045993
EV.MH.GDK	Evkaf Nez. Muh. Kal. Gedikler Kitabeti	1242-1271	155	13600	17236	17637
EV.MH.RZN	Evkaf Nez. Muh. Kal. Ruznamçe	1244-1302	513	62416	101677	108911
EV.MH.SND	Evkaf Nez. Muh. Kal. Senedat Müdürlüğü	1272-1299	1903	203966	491261	492812
EV.MH.SRG	Evkaf Nez. Muh. Kal. Sergi Halifesi	1251-1297	864	110310	243628	246832
EV.MH.TH	Evkaf Nez. Muh. Kal. Tahsilat İdaresi	1258-1337	146	17322	27284	29116
EV.MH.TİK	Evkaf Nez. Muh. Kal. Tamirat Ve İnşaat Kal.	1270-1338	166	18855	27247	30527
EV.MH.VRD	Evkaf Nez. Muh. Kal. Varidat İdaresi	1262-1327	723	85347	117687	123611
EV.MH.ZMT	Evkaf Nez. Muh. Kal. Zimmet Halifesi	1244-1327	29	2724	3816	4706

Vakfiyeler

(H. 440-1331 / M. 1048-1913)

1309 adet vakfiyeden oluşmaktadır. Bir kısmı rulolar halinde bir kısmı ise defter şeklindedir. Rulo vakfiyelerden bazılarının ebatları 1-2 metre veya daha fazladır.

Evkaf Defterleri

(H. 935-1344 / M. 1528-1925)

Evkaf Nezareti'ne ait halihazırda 45.950 defter araştırmaya açık durumdadır. Defterlerin özetleri mevcut olup, yazılımda ve internet ortamında kataloglardan tarama yapılabilmektedir.

Surre Defterleri

(H. 1009-1251 / M. 1600-1835)

Analistik olarak tasnifli 4170 adet Surre defteri mevcuttur.

OSMANLI ARŞİVİNDEKİ MUHTELİF FONLARDA OSMANLI VAKIF ANLAYIŞIYLA İLGİLİ BELGELER

Rumeli'deki Muhtelif Liva ve Kazalarda İhdas Edilen Vakıflar

Bosna Livası Kanunnamesi ile Saray, Visoka, Vişegrad, Olofça, Borac, Osad, Bana, Yenipazar, Kobaş, Brod, İşgradın kazaları nahiyeleri ve kurasının nüfus ve hasılatıyla has, zeamet ve timarlarını ve livanın evkaf ve emlakını havi mufassal tahrir defteri³.

Vazifelerini Rumeli'deki Avlonya, Bosna, Feth-i İslam, Narde, Galos, Draç, Selanik, İnöz ve Ahyolu gibi muhtelif mukataat mahsulatından alan çeşitli cami ve mescid hademe ve mensuplarının adlarıyla yevmiye ve vazifeleri miktarını ve bunlarla ilgili diğer umur ve hususları havi evkaf defteri⁴.

Rumeli'nin muhtelif yerlerinde varidat, evkaf ve mesarifin nizama konulmuş bazı emlakın timar sahiplerine verildiğini gösterir evamir hülasa defteridir⁵.

Rumeli Vilayetleri'nin evkaf camilerinin cihet tevcih hülusalari⁶.

Rumeli Vilayeti ile mülhakatındaki evkaf-ı şerifelerin beratlarını havi hülasa müsvedde defteri⁷. Rumeli Vilayeti ile mülhakatındaki evkaf-ı şerifede görevli mürettebatın tevcih ve berat hülasa müsvedde defteri⁸.

Rumeli'de bulunan muhtelif evkaf camilerinin tevcihat defteri⁹.

Padişahın değişikliğinden dolayı, vakıf mutasarrıflarının ellerinde bulunan berat ve emr-i alilerin yenilenmesi ve vakıfların muhasebelerinin her sene görülmesi¹⁰.

Haremeyn Evkafı

Rumeli'deki Medine evkafının, varidatı ve masraflarının muhasebesini havi vakıf defteri¹¹. 1017 Z. 4 Rumeli'deki bazı kazalardaki Medine evkafını havi mufassal evkaf defteri¹².

Anadolu ve Rumeli vilayetleriyle İstanbul, Bursa ve Edirne şehirlerindeki Haremeyn-i Şerifeyn varidatından olan evkaf-ı muhtelifinin kayıtlarını muhtevî Haremeyn-i Şerifeyn defteri¹³.

Rumeli vilayetindeki Haremeyn Evkafı'nın, varidat ve masarifatı¹⁴. 1022 Ş. 1

Niş Eyaleti dahilinde Sofya'ya muzaf Haremeyn-i Şerifeyn ve Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne bağlı olan vakıf, tarla, arazi, menzil ve sairesinin ferağ ve intikalat kayıtları¹⁵.

3 TT. D. 211, 948.

4 MAD. D. 6779, 29 Z. 1054.

5 MAD. D. 22976, 29 Z. 1257.

6 Ev.D. 36616, 22 Ş. 1311.

7 Ev. D. 37385, 23 B. 1321.

8 Ev. D. 37529, 14 C. 1323.

9 Ev. D. 37599, 17 C. 1324.

10 A.MKT.NZD. 420/85, 25 Za. 1278.

11 TS.MA.d 9111.

12 TT. D. 309, 965.

13 MAD. D. 19152, 29 Z. 1119.

14 TS.MA.d 3660.

15 EV.D. 13922, 1 M. 1266.

Haremeyn-i Muhteremeyn'e mülhak vakıflardan Sofya muzafatından vakıf köylerinde vuku bulan ferağ, intikalat ve mahlulat beyanı¹⁶.

Medine evkafının, Rumeli vilayetindeki emvalinden Uzuncaova, Dimetoka, Malkara ve Edirne tevabiiindeki emlak, müsakkafat ve mukafaattan vuku bulan varidat ile, vakıf memur ve müstahdemlerinin vazife ve mevacibleri ve vakfın diğer masraflarını havi vakıf defteri¹⁷ (Edirne Kadısı Mehmed mühürlü), 1033 C. 10

Anadolu ve Rumeli eyaletlerinde Evkaf-ı Hümayun ve Haremeyn-i Şerifeyn nezaretlerince tayin edilenlerden ayrı olarak kadrosu boş olan vakıf mahallerini bildiren kayıtlar¹⁸. 1341 Z. 29

Padişah, Hanım Sultan ve Paşaların İhdas Ettikleri Vakıflar

Sultan Orhan Vakfı'na ait Bursa'da görülen bir davaya ait tafsilatı havi İstanbul'da Haremeyn Evkafı müfettişi tarafından hazırlanan tezkere¹⁹. 1178 R. 2

Fatih Sultan Mehmed Han Evkafı'nın varidat ve mesarifat muhasebesi²⁰.

Fatih Sultan Mehmed İmaretinin İstanbul, Galata ve Rumeli'deki vakıf karyelerinin nüfus ve hasılatını gösteren mufassal tahrir defteri²¹. 952

Fatih Sultan Mehmed'in Rumeli'nde Serakin Mukataaları vakıf karyelerine vaki müdahelenin men'i²². 1182 Ra. 23

Edirne'de Sultan Selim Han Camii ve Medresesi Evkafı'na, Rumeli'de bulunan vakıf mallarının yeniden tahriri²³. 1212 Ra. 3

Yavuz Sultan Selim'in kızı Hanım Sultan ile zevcesi İskender Paşa'nın oğulları Osman Şah'ın, Mora Yarımadası'nda muhtelif mahallerde vaki bütün emlakı, hayvanlarıyla beraber çiftlikleri, han, hamam ve sağırları, bütün mahsulları değirmenleri, bir miktar gümüş akçeyi, orman, bostan, mezraa ve çayırları Tırhala'daki cami için vakfettiğine dair Rumeli Kazaskeri Abdülkadir imzalı vakfiye sureti²⁴ 988 Z. 29

Silistre, Demirhisarı, İvraca, Yenişehir, Agrafta, Çatalca, Velestin, Çıflayık, Yenice-i Vardar, Karaferye, Yanbolu, Balçık, Tekfurdağı, Kırçova kazaları kazaları bedel-i ağnamının Üsküdar'da Valide Sultan Evkafı'nın hayratı ile merhum Sultan Selim ve Sultan Murad ve Sultan Mehmed Han Evkaf Hayratları için vakıf kaydolduğuna dair Rumeli'nin celebkeşan ağnam bedeli defteri²⁵. 29 Z.1072

Sultan III. Osman Vakfı'na aid Florina'da Babniçe, Samako'da Barlık ve Sofya'da Hacı Karaman Mukataası gelirlerinin vakıf tarafından alınması²⁶.

Şehzade Mehmed'in İstanbul'daki cami ve imaretinin, hamam ve dükkanlar icarlarından, Rumeli ve Anadolu mukataalarından ve müteferrik emvalden tahsil olunan varidatı ve medrese, cami müstahdemleri, eczahan ve devirhanlar, mü'ezzinler, kayyımlar, cami saraçları, feraşlar, türbe müstahdemleri, yeniçeriler, muallimhane memur ve hademeleri, imaret memurları, ekmekçiler, aşçılar, bulaşıkçılar, tamirciler ve sairenin mevacib ve vazifeleri, matbah masrafları, kiler ve imaret masraflarına dair Vakıf defteri²⁷, 1000 Z. 29

Mihrimah Sultan Evkafı mülhakatından Karaferye kazasına tabi Menlik ve Tevabii karyelerine

16 EV.D. 17886, 15 M. 1279.

17 TS.MA.d 1404.

18 EV.d. 39852.

19 C.EV. 232/11555.

20 Ev. D. 17359, 1 N. 1277.

21 TT.d. 240.

22 C.EV. 136/6758.

23 EV.HMH.d 7385.

24 TS.MA.d 3681.

25 MAD.d. 54.

26 A.MKT.NZD. 336/82, 13 C. 1277.

27 TS.MA.d 1343.

bazı taraflardan yapılan tecavüzlerin men'i hakkında Rumeli Kadısı'na hitaben yazılan arzu-hal²⁸. 1181 Za. 25

Selanik, Gazi İsa Bey Vakfiyesi²⁹, 1 M. 861

Sofya'da Kuruçeşme'de Rabia Hatun'un bina ve vakıf eylediği han'ın icar bedelinin tamamen tahsil olunduğu³⁰.

Kozluca Kazası'nda İsmihan Sultan Evkafı'ndan eski ve yeni Arnavud karyeleri reayasının ağ-nam resmini tamamiyle verdiklerine dair³¹.

Gazi Evranos Bey Vakfı'nın Edirne'nin Ahiçelebi Kazası'ndaki mer'a ve ormanlarından, vakıf mütevellilerinin istifadesine mani' olunmaması hususunda Rumeli-i Şarki memurlarına gerekli tebligatın yapıldığı³². 1310 L. 6

Gazi Mihal Bey'in İhtiman'daki vakfına ait öşür hasılatının ne şekilde alınacağı hususunun Bulgaristan ve Şarki Rumeli Kapıkethüdalığına değerlendirilmesi³³. 1308 N. 26

Bosna'da Kilis, Kırka livalarının nüfus ve hasılatı ile timarlarını ve Bosna Beyi Gazi Hüsrev Bey'in evkaf karyelerini havi mufassal tahrir defteri³⁴.

Kosova Vilayeti dahilinde bulunan Gazi Mustafa Paşa Evkafı, Kebir Mehmed Çelebi Evkafı, Sultan Murad Han Evkafı ve defterde isimleri olan diğer vakıfların Evkaf-ı Hümayun Hazinesi'ne ait varidat tahsilatı³⁵.

Kosova Vilayeti dahilinde bulunan Üsküb'te Gazi İsa Bey Evkafı, Gazi Mustafa Paşa Evkafı, Kebir Mehmed Çelebi Evkafı ve defterde isimleri olan diğer vakıfların Evkaf-ı Hümayun Hazinesine ait varidat tahsilatı³⁶.

Arnavud Belgradı'nda İbrahim Paşa Vakfiyesi³⁷, 29 Z. 1212

Rumeli Valisi Hüseyin Paşa'nın Sofya'da bina ve vakfettiği sarayın hıfz ve tathiri için tayin eylediği serabdar-başı fevt olmakla yerine oğlunun tayini³⁸.

Rumeli'de Akçakızanlık ve Çirmen kazalarında vaki merhum Sarıca Paşa ile oğlu Umur Bey Vakfı'na ait varidat ve masrafları havi vakıf defteri³⁹, 1185 M. 1

Rüstem Paşa Evkafı'ndan Rumeli'deki Bergos Kazası'nın Çiftlik köyü reayaları ihtilal dolayısıyla başka yerlere göçmüş olduğundan vakıf aidatının temini için gidenlerin eski yerlerine dönmele-ri⁴⁰. 1217 Ş. 5

Darüssaade Ağası Mehmed Ağa'nın Rumeli Vilayeti İsmail Geçidi'nde nısıf varidatı Haremeyn ve Kudüs fukarasına tayin edilmiş olan evkafının, varidat ve masrafları⁴¹ 1000 S. 9

Vakıfların Sosyal Katkıları

Babüssaade Ağası nezaretinde bulunan evkafdan Üsküb'de vaki Gazi İshak Bey Vakfı karyeleri reayasının dağılmasından vakıf mutazarrır olmakla, bunların kadim mevalarına dönmesi için emir verilmesi⁴².

28 C..ADL. 7/472.

29 EV.VKF. 10/1.

30 C.BLD. 102/5063, 29 L. 1102.

31 C.AS. 161/7096, 29 C. 1160.

32 DH.MKT. 18/12.

33 DH.MKT. 1831/78.

34 TT. D. 62, 994.

35 EV.D. 26337, 7 C. 1303.

36 EV.D. 26917, 28 R. 1305.

37 EV.VKF. 1/28.

38 C.EV. 72/3561, 24 M. 1120.

39 TS.MA.d 9178.

40 C.EV. 284/14498.

41 TS.MA.d 3735.

42 C.EV. 300/15286, 29 Z. 1255.

Darüssaade Ağası Mehmed Ağa'nın Rumeli Vilayeti İsmail Geçidi'nde nısıf varidatı Haremeyn ve Kudüs fukarasına tayin edilmiş olan evkafının, varidat ve masrafları⁴³. 1000 S. 9 Kosova Vilayeti hükümet konağının inşa olduğu vakıf arazi için, bağlı bulunduğu Pir Nazır Camii Evkafı mütevellisince kira talebi⁴⁴.

Kosova dahilinde Akova Kazası Bezrava Nahiyesi merkezinde vakıf arsasına Rum Mektebi inşasına ruhsat verildiği⁴⁵.

Kosova Vilayeti'nde masrafları vakıf gelirinden karşılanmak üzere Maarif komisyonu teşkilinin takdire şayan bulunduğu⁴⁶.

Üsküb'de derici esnafına ait vakıfhanede önceden ikamet ettirilmiş olan Bosna muhacirleri ücretlerinin birikmiş vakıf vergisinin mahsubuna dair Kosova Valiliği'nin yazısı⁴⁷.

Yanya Vilayeti'ne tabi Berat'da Kurşunlu Camii'ne vakfedilen iki adet dükkanın, Evkaf-ı Hümayun Nezareti vakıf gelirlerinden tamir edilmesi⁴⁸.

Üsküb'de tesis edilecek Mekteb-i Sanayii'nin inşaat ve daimi masraflarını karşılamak üzere hazine tarafından idare olunan Gazi Sinan Paşa Evkafı'ndan olan hamamın vakıf namına mezkur mektebe terkedilmesi⁴⁹.

Üsküb'de mevcut olan evrak mahzeni, resmi evraklar için kafi gelmediğinden, mezkur mahzenin yakınında bulunan vakıf arsasına bir mahzen inşa edilmesi⁵⁰.

Üsküb'de Davud Paşa Hamamı'nın vakıf kaydı olmadığından evkafça müdahale edilememesi ve meselenin kanuni yollarla çözümlenmesinin Evkaf Nezareti'ne bildirilmesi⁵¹.

Filibeye bağlı Çırpan Kasabası'nın Câmî-i Cedîd Mahallesi'nde bir medrese yaptıran Emine Hanım'ın bu medresenin giderlerini karşılamak için iki bağ ve 600 gurûş vakfettiği⁵². (Vakfiye) Bihçova'da Evkaf İdaresi'ne ait kile rüsumunu iltizam etmek istediği bildirilen Kudüs'ün Şeref Mahallesi muhtarının bu talebinde herhangi bir mahzur görülmediği⁵³.

Köstendil'in Hacı İbrahim Mahallesi'nde oturan Kâmile Hanım'ın Cum'a Mahallesi'nde bulunan bir adet kervan hanı ile iki adet nalbant dükkanını vakfettiği⁵⁴. (Vakfiye)

Rumeli'deki mülk mahallere evkaf müdürü tarafından temessük verilmemesi veya buralara icare ve maktua tahsis olunmaması; vakıf arazilerin, anne-babadan, oğula-kıza intikalinin usulünce icrası ve teferruatına dair Meclis-i Vükela kararı⁵⁵. 1264 Ra.1

Şarki Rumeli vilayetlerindeki vakıfların ekilebilen arazi ve emlakının mülke tahvilini düzenleyen kanun layihasının, vakıf hukukuna uymadığından reddiyle, bu konuda Evkaf Nazırı ile Meclis-i Maarif Reisi Haydar Efendiler'in görüşlerinin müzakeresine dair⁵⁶.

Plevne'nin Baykuş Mahallesi'nde oturan Hüseyin bin Veli'nin yaptırdığı câmî'e ve giderlerini karşılamak için çiftlik, tarla ve bostan ve sâir emlâkını vakfettiği⁵⁷. (Vakfiye)

Plevne'nin Sancakdar Mahallesi'nde oturan Kara Hacı Hasan Ağa'nın Yukarı Çarşı'daki bir bâb dükkanı ile Zemlekler Köprüsü adlı yerde bulunan değirmenin ¼ hissesini vakfettiği⁵⁸. (Vakfiye)

43 TS.MA.d 3735.

44 DH. MKT. 1589/86, 28 Ca. 1306.

45 İ.MF. 18/1329 C-4, 23 C. 1329.

46 MF.MKT. 128/97, 26 L. 1308.

47 TFR.I.KV. 80/7926, 23 L. 1322.

48 DH.MKT. 502/59, 4 S. 1320.

49 DH.MKT. 24/13, 1 R. 1313.

50 İ.DH. 1334/1313 Z. 25, 26 Z. 1313.

51 MF.MKT. 128/66, 16 L. 1308.

52 Ev. VKF., 3/1.

53 DH.MKT. 844/63, 8 S. 1322.

54 Ev. VKF, 14/33.

55 MVL 57/50.

56 MV. 3/24, 4 B. 1302.

57 Ev. VKF, 5/10.

58 Ev. VKF, 5/69.

Bosna Eyaleti ile Hersek Sancağı'ndaki evkaf-ı şerife hasılatının ihale edilmesi⁵⁹.

Bosna Eyaleti ile Hersek Sancağı'ndaki evkafın hasılatı az olduğundan evkaf müdürlerinin değiştirilmesi⁶⁰.

Bosna Eyaleti ile Hersek Sancağı'ndaki Evkaf-ı Şerife hasılatını arttırmak için yeni bir müdür tayini⁶¹.

Filib'e'ye bağlı Tatarpazarcık Kasabası'nın Cami-i Atık Mahallesi'nde oturan İbrahim Efendi'nin bir ev ve dükkânını vakfettiği⁶². (Vakfiye)

Evkaf Hazinesi'nin Aydın Demiryolu Kumpanyası'nda matlubu olan kırk bin guruşun suret-i tesviyesine, Rumeli Demiryolu tahvilatının kura keşidesine, Kasaba Demiryolu Müteahhidi Mös-yö Silis namına mukaddema küşad olunan kredi hesabının ruyet olduğuna ve buna benzer muamelat-ı nakdiyeye dair kayıt defteri⁶³.

Rumeli'de bulunan vakıf görevlilerinin buldukları vilayet ve liva isimleri, memuriyetleri, maaş miktarları, işe başlangıçlarıyla ayrılış sebebi ve tarihleri ve sair sicil kayıtları⁶⁴. 1305 B. 16

Rumeli Demiryolu'nun Sirkeci'den Narlıkapı'ya kadarki güzergahına tesadüf eden vakıf mülklerinin kayıtları⁶⁵. 1287 N.

Rumeli'de Osmanlı Devleti'nin Çekildiği Bölgelerdeki Vakıfların Durumu

Fransızlar'ın Bosna taraflarına zarar vermemesi ve memleketin vakıf olduğuna dair Bosna Kadısı'ndan Hakkı Paşa'ya gönderilen ilam⁶⁶.

Evkaf varidatından Koşof mukataasının şeriat işlerinin, Livadye Kazası'nın Yunanistan'a terkinden dolayı Eniye Kazası'nda bakılması hakkında⁶⁷.

Yunanistan'ın terk ve tahliyesi takarrür etmesi üzerine oradaki evkaf ebniyesinin suret-i terk ve furuhtu hakkında⁶⁸.

Kalkandelen'de Sersem Ali Baba (Harabati Baba) Dergahı Vakfı'nın tevliyeti hakkında tahkikat yapmak üzere oraya gönderilen heyet⁶⁹.

Serez, Selanik, Bosna Evkaf Müdürlüğü'ne ve Bosna Evkaf Müdürlüğü'nün de Hersek Evkaf Müdürlüğü'ne ilavesi ve Viranşehir Evkaf Müdürlüğü'ne dair⁷⁰.

Rumeli-i Şarki Vilayeti'nde bulunan Müslüman ahalinin cemaatçe sahip oldukları hukuk ve müsaadeler gereğince Evkaf ve Eytam İdarelerine ve umumi vazifelerine dair⁷¹.

Rumeli-i Şarki'deki Müslüman ahalinin evkaf işlerini düzenlemek için tayin edilen Cemal Efendi'nin yerine başka birinin seçilmesi⁷².

Bulgaristan ve Rumeli-i Şarki'de bulunan Müslümanların müftü ve naib seçiminde ve cemaat ve mescidler ile mabedler ve bunlara bağlı evkaf idareleri gibi işlerinde hukuk ve hürriyetlerinin korunması⁷³.

59 TŞRBNM. 17/102, 6 Za. 1280.

60 TŞRBNM. 20/54, 16 Z. 1280.

61 TŞRBNM. 20/73, 17 Z. 1280.

62 Ev. VKF, 2/50.

63 MAD. D. 13995, 16 Ra. 1295.

64 EV.d. 27001.

65 EV.d. 40525.

66 HAT. 49/2344C, 4 Z. 1215.

67 HAT 465/22804, 29 Z. 1250.

68 HAT 664/32315, 29 Z. 1250.

69 DH.ID. 16-1/43, 6 N. 1329.

70 İ.MVL. 247/8992, 15 Z. 1268.

71 İ.MTZ.(04) 7/289, 21 M. 1299.

72 İ.MTZ.(04) 13/760, 24 S. 1305.

73 İ.MTZ.(04) 14/868, 25 C. 1307.

Evkaf-ı Hümayun Nezaretine gönderilmiş olan Bulgaristan ve Şarki Rumeli'de bulunan Evkaf-ı İslamiyyeyi Havi defterleri'nin Dahiliye Nezareti Müsteşarlığına iade edilmesi⁷⁴.

Romanya ile sulh muahedesi neticesinde Dobruca'daki emlak ve evkaf-ı İslamiye murahhas heyeti maaş ve harcırahları; Romanya ile siyasi münasebetlerin tesisi mukavelenamesinin tasdiki çalışmaları⁷⁵.

Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ'a terk olunan miri, vakıf ve askeri emlakla ilgili Şura-yı Devlet tarafından verilen kararların suretleri⁷⁶.

Yunanistan'a terk edilen yerlerdeki vakıf arazilerin idaresi, Cemaat-i İslamiyenin nüfus kayıtları ile ilgili işler için özel bir mahkemenin kurulması hakkında kanun layihası⁷⁷.

Sofya ve Filibe müftülüklerine Osmanlı Devleti'nin öngöreceği ve İslam cemaatinin seçeceği müftülerin tayin edilmesi gerektiği, anlaşma gereği Bulgar tarafının müftülerin azli ve nasbıyla ilgili konulara karışmamaları ve Bulgaristan'da bulunan İslam ahaliye ait emlak, vakıf eserleriyle ilgili işlemlerin de nizamnamelere göre yürütülmesi⁷⁸.

İhtiman Kasabası Müslüman cemaatinin cami, medrese ve vakıf dükkanlarının kendilerine iadesi hususundaki girişimlerinin akim kalmasının, Bulgaristan'ın Müslümanlara karşı nasıl davrandığına iyi bir delil olduğunun hatırlatılması⁷⁹.

Berlin Anlaşması'na göre Bulgaristan'daki Müslüman halkın haklarının verilmesi, Bulgaristan'daki vakıf mallarının korunması, din adamlarının tayini, Devlet-i Aliyye tarafından Bulgaristan'ın bazı şehir ve kasabalarında memur bulundurma hakkı⁸⁰.

Berlin Muahedesi mücebince Şarkî Rumeli'de kalan vakıf köylerin, İdare-i Osmaniyyeye tevdi⁸¹. 1313 Z. 29

Bulgaristan ve Şarki Rumeli'de kalan şahısların ve hükümetin vakıf arazileri⁸². 1313 Ca 3

74 DH.MKT. 2657/19, 19 L. 1326.

75 HR.SYS. 2301/4, 20 Ş. 1918.

76 HR.HMŞ.İŞÖ. 168/5, 12 S. 1303.

77 HR.TO. 311/97, 14. Ra. 18884.

78 DH.MKT. 469/35, 24 Z. 1319.

79 HR.İM.98/75, 27 02 1924.

80 Y.PRK.HR. 4/72, 29 Ş. 1296.

81 Y..PRK.TKM. 37/55.

82 A.}MTZ.(04) 31/47.